

4. Спиваковская А.С. Профилактика детских неврозов / А.С. Спиваковская. – М. : Изд-во Московского ун-та, 1988.
5. Пезешкиан Н. Психосоматика и позитивная психотерапия : пер. с нем. / Н. Пезешкиан. – М. : Медицина, 1996. – 464 с.
6. Пезешкиан Н. Психодинамическая терапия стресса с применением инновационных техник / Н. Пезешкиан, О. Якубенко // Позитум. – 2001. – №1. – С. 15-26.

УДК 159.93

МОТИВАЦІЙНА СФЕРА ДОШКІЛЬНИКА ЯК ЧИННИК УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Ніколенко В.О.

Зроблено аналіз літератури за проблемою дослідження мотиваційної сфери дошкільника. Розкрито фактори впливу на мотивацію дитини до навчання, серед яких, головне місце займає – увага батьків. Проаналізували, яким з комунікацій батьки віддають перевагу, в якій зручний спосіб вони б хотіли отримувати інформацію про розвиток своєї дитини. Констатовано, що головним видом діяльності у дітей цього вікового періоду є гра, саме вона відіграє головну роль у формуванні мотивації дошкільника. Проведена апробація чотирьох психодіагностичних методик, з метою виявлення домінуючих факторів особистості дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: гра, дошкільний вік, мотивація, навчальна діяльність, освітній процес, пізнавальні процеси, праця.

Сделан анализ литературы за проблемой исследования мотивационной сферы дошкольника. Раскрыты факторы влияния на мотивацию ребенка к учебе, среди которых, главное место занимает – внимание родителей. Проанализировали, какой из коммуникаций родители отдают предпочтение, в какой удобный способ они бы хотели получать информацию о развитии своего ребенка. Констатировано, что главным видом деятельности у детей этого возрастного периода является игра, именно она играет главную роль в формировании мотивации дошкольника. Проведенна апробація чотырех психодіагностических методик, с целью выявления доминирующих факторов личности детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: игра, дошкольный возраст, мотивация, учебная деятельность, образовательный процесс, познавательные процессы, труд.

The analysis of the literature for the problem of the study of the motivational sphere of the preschooler had been made. The factors of influence

on the child's motivation to study had been uncovered, among which, the attention of parents take the main place. It was analyzed, which of the communications parents give preference, the convenient way they would like to receive information about the development of their child. It was stated, that the game is the main activity of the children this period of the forwardness, that is it played a major role in shaping the motivation of the preschooler. The approbation of four psychodiagnostic techniques had been conducted, to identify the dominant factors of personality of children preschool age.

Keywords: *game, preschool age, motivation, learning activities, learning process, cognitive processes, labor.*

Постановка проблеми. Підготовки дітей старшого дошкільного віку стала надзвичайно популярною останнім часом у нашій державі. Підвищенням актуалізації даної проблематики стимулюється модернізуванням освітнього процесу, та змінням вікового бар'єру при вступі до школи з 6 до 7 років. На протязі усього дошкільного віку, у дітей формується та змінюється мотиваційні пріоритети до здобуття знань. По мірі ускладнення і розширення досвіду дитини, проходить еволюція перетворень внутрішнього світу, стосовно оперування предметами, зміною цінностей, контактуванням з однолітками. Такі новоутворення повинні протікати під пильною увагою дорослих, оскільки вони відіграють одну з ключових ролей у прагненні дитини ходити до школи та у формуванні особистості в цілому.

Вивчення мотивів поведінки людини, його мотивації заслужено займає центральне місце в психолого-педагогічній науці у зв'язку з його величезним значенням для вирішення науково-практичних і теоретичних питань. Мотивація, забезпечує активізацію і цілеспрямованість поведінки, виконує, таким чином, повною мірою і регуляторну функцію, обумовлюючи суть психології особи. Становлення і формування особи тісно пов'язане з формуванням усе більш стійкої поведінки в позитивно мотивованій, спочатку особисто значущій діяльності. Особливу актуальність придбаває вивчення специфіки розвитку і формування мотиваційної сфери особи дітей дошкільного віку.

У дошкільному віці діти починають керуватися у своєму поведженні, в оцінках, що даються собі й іншим людям, певними моральними нормами. У них формуються більш-менш стійкі моральні уявлення, а також здатність до моральної саморегуляції.

До семирічного віку в дітей можна виявити лише репродуктивні образи-уявлення про відомі об'єкти або події, не сприйманих у цей момент часу, причому ці образи в основному статичні. Дошкільники, наприклад, зазнають труднощів, намагаючись представити проміжні положення падаючої палички між вертикальним і горизонтальним її положенням.

Джерелами моральних уявлень дітей є дорослі які займаються їхнім навчанням і вихованням, а також однолітки. Моральний досвід від дорослих до дітей передається й засвоюється в процесі спілкування, спостереження й наслідування, через систему заохочень і покарань. Спілкуванню належить особлива роль у розвитку особистості дошкільника. Знаючи історію й зміст міжособистісних контактів дитини в дошкільному віці, ми можемо багато чого зрозуміти в його становленні як особистості. Спілкування пов'язане із задоволенням одноїменної потреби, що проявляється досить рано. Її вираженням є прагнення дитини до пізнання себе й інших людей, до оцінки й самооцінки.

Для того щоб максимізувати позитивні і звести до мінімуму негативні впливи родини на виховання дитини і подолати типові помилки сімейного виховання, необхідно пам'ятати загальні внутрішньосімейні, психологічні фактори, які мають виховне значення: брати активну участь в житті сім'ї; завжди знаходити час, щоб поговорити з дитиною; цікавитися проблемами дитини, приділяти увагу виникаючим у її житті складнощам; допомогати розввати свої вміння та таланти; не тиснути на дитину, допомагаючи їй тим самим самостійно приймати рішення; мати уявлення про різні етапи в житті дитини і т. д.

Дошкільний вік характеризується виникненням нової соціальної ситуації розвитку. У дитини вже з'являється можливість вступати з дорослими у співпрацю по критерію "вчитель – учень".

Психологічна готовність до навчання в школі є найважливішим підсумком виховання і навчання дошкільнят в дитячому саду. Її зміст визначається системою вимог, яку школа пред'являє до дитини. Це відповідальне відношення до школи і навчання, довільне управління своєю поведінкою, виконання розумової роботи, що забезпечує свідоме засвоєння знань, встановлення з однолітками і дорослими взаємовідносин, визначуваних спільною діяльністю.

Мотивація займає провідне місце в структурі особистості і є одним з основних понять, яке використовується для пояснення рушійних сил поведінки, діяльності.

Говорячи про "мотивацію", "мотиви", звичайно, ми маємо на увазі ті чинники, які спонукають людину до діяльності. Джерелом мотивації в найбільш загальному розумінні є певна потреба, що створюється на основі суперечностей між тим, що людина має, чим володіє, чого досягла, і тим, чого вона ще не має, чим не володіє, чого не досягла. Бажання мати, оволодіти, досягти становить зміст потреби.

Під мотиваційною готовністю розуміють бажання вчитися, ставлення до школи і навчання як до серйозної діяльності. Розвиток мотивації шкільного навчання передбачає формування уявлень дошкільни-

ка про те, яким буде навчання в школі, знань про те, яким буде його завтрашній день і підготовку дитини до нього як до радісної події. Тому дорослим потрібно з'ясувати зміст і характер стихійних уявлень дитини про школу та коригувати їх.

Найважливішим особистісним механізмом, що формується в цьому періоді, вважається підпорядкованість мотивів.

Всі бажання дитини раннього віку були однаково сильні. Якщо різні бажання виникали одночасно, дитина потрапляла в майже нерозв'язну для неї ситуацію вибору.

Надзвичайно важливим аспектом для успішного навчання дитини має розвиток трудової діяльності. Засвоєння будь-якої діяльності вимагає оволодіння основними компонентами її структури. Якщо дитина володіє всіма цими компонентами, вона здатна виконувати діяльність самостійно, без допомоги ззовні. Структура трудової діяльності відображає загальну структуру діяльності людини, включаючи мотиви, цілі, дії контролю й оцінки, способи виконання дій. У дошкільника формується як внутрішня, так і зовнішня сторона діяльності. До внутрішньої належать мотиви, цілепокладання, дії контролю й оцінки. До зовнішньої сторони відносяться предметні дії, певна їх послідовність, що відображає засвоєний дитиною спосіб виконання.

Зовнішні мотиви лежать в основі формування суспільних мотивів праці. До них належить прагнення принести комусь радість, приємно здивувати, допомогти. Перші прояви таких мотивів виникають досить рано, а у старшому дошкільному віці вони стають усвідомлюваними та одними з найбільш дієвих. Їх відмінність від корисливих мотивів праці полягає в тому, дитина прагне зробити те, що потрібно не особисто їй, а іншим: виготовити листівку для мами, сестрички, бабусі; відремонтувати розірвану книжку для братика; допомогти одягтись ровесникові. Таким чином, для дитини відкривається суспільна значущість праці.

Розвиток мотивації шкільного навчання передбачає формування уявлень дошкільника про те, яким буде навчання в школі, знань про те, яким буде його завтрашній день і підготовку дитини до нього як до радісної події. Тому дорослим потрібно з'ясувати зміст і характер стихійних уявлень дитини про школу та коригувати їх.

Узагальнюючи дані аналізу основних напрямків у вивченні природи мотивації, її структури, факторів, необхідно відзначити, що мотиваційні системи є продуктом розвитку всіх спонукальних сил людини, його діяльності, життєвої практики, соціалізації й перетворення його в особистість.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Психологи, педагоги, фізіологи вивчають і об'єднують критерії готовності до шкільного

навчання, сперечаються про вік, з якого найбільше доцільно починати вчити дітей у школі.

У всіх дослідженнях, незважаючи на розходження підходів, зазначається факт, що ефективним шкільне навчання буде тільки в тому випадку, якщо першокласник має необхідними й достатніми для початкового етапу навчання якостями, які потім у навчальному процесі розвиваються й удосконалюються.

Проблематикою мотивації дошкільника займалися такі вчені, як Л.С. Виготський, Д.Б. Ельконін, О.О. Левченко, С.Д. Максименко, А.В. Петровський, Т.М. Сорочан, В.В. Третяченко та інші.

Великий внесок у розвиток даної проблематики внесли роботи пов'язані з дослідженням гри дошкільника. У процесі гри з однолітками дошкільнята вчаться підкоряти свою поведінку певним правилам, що вступає в протиріччя з їх скороминущими бажаннями. Як зазначав Л.С. Виготський, в грі дитина вчиться діяти пізнаваною, тобто уявною, а не видимою ситуації, спираючись на внутрішні тенденції та мотиви, а не на мотиви та спонукання, що йдуть від речі. Цим полегшується перехід від мотивів, що мають форму афективно забарвлених безпосередніх бажань, до мотивів-намірам, пов'язаним з самоконтролем [2; 7; 10].

Стимування безпосередніх спонукань дитини сприяє присутність дорослого або інших дітей. У більш старшому дошкільному віці дитина починає стримуватися вже при уявному контролі інших: образ іншої людини допомагає йому регулювати свою поведінку внаслідок передбачення осуду, покарання. У подальшому починається засвоєння етичних норм, які теж враховуються дитиною при плануванні своїх вчинків. Відбувається придушення внутрішніх спонукань у зв'язку з привабливістю предметів, а не тільки вибір одного предмета з багатьох, як у молодших дошкільнят. Цей перехід добре змалював Д. Б. Ельконін. Він пише, що у молодшого дошкільника бажання носять характер афекту: не дитина володіє бажаннями, а вони володіють ним. Він знаходиться у владі бажань так само, як раніше знаходився у владі привабливих предметів. Старший дошкільник вже може в багатьох випадках побороти і свої бажання [1; 3; 4].

У зв'язку з цим, як зазначає В.П. Валькова, в 6-7 років діти більш диференціювання підходять до вибору партнерів по іграх, називаючи кілька причин: їх вміння грати у групі, вміння добре грати, наявність у них творчих здібностей у грі, надання допомоги в процесі гри.

Л.Виготський трактує мотив як дієве афективно-вольове під'рунтя мовленнєво-розумової діяльності. На думку А.Маркової, мотив – це спрямованість активності на предмет, внутрішній психічний стан людини, прямо пов'язаний з об'єктивними характеристиками предмета,

на який спрямована активність. Як складова частина мотивації, мотив, за визначенням О.Леонтьєва, – це об'єкт, що відповідає тій чи тій потребі і який спонукає та спрямовує діяльність людини. Мотиви виконують подвійну функцію: перша полягає в тому, що вони спонукають і спрямовують діяльність, а друга – в тому, що вони надають діяльності суб'єктивного змісту [2; 3].

У роботі "Розвиток мотивів навчальної діяльності дитини" О.Леонтьєв об'рунтовує відмінність між окремими видами мотивів, між характерними рисами, що визначають сутність та роль мотивів у навчальній діяльності дітей. На думку О.Леонтьєва, необхідно враховувати те, з якими мотивами ми стикаємося, "зрозумілими" чи "реально дієвими". Дитина часто добре розуміє, для чого потрібно вчитися ("зрозумілий мотив"), але ця обставина ще не спонукає її займатися цим видом діяльності. А коли знання стає спонукою, маємо справу вже з діючим мотивом. Тільки зрозумілі мотиви при певних умовах стають мотивами дієвими. О.Леонтьєв з цього приводу висловлює таку думку: "Чи не полягає взагалі мистецтво виховання у створенні правильного поєднання "зрозумілих" і "реально діючих" мотивів, а водночас в умінні своєчасно надавати більшого значення успішному результату діяльності, щоб цим забезпечити перехід до більш високого типу реальних мотивів, що керують життям особистості?" [3, с.522].

На думку П. Гальперіна, необхідно виділити поняття "мотиваційна активність", під яким автор розуміє потреби, почуття та інтереси дитини. Мотиваційна активність виявляється в позитивному або негативному ставленні дитини до предмета навчання або навчання взагалі і вимірюється інтенсивністю пошуку, а також ступенем їхньої залежності від безпосереднього зовнішнього спонукування. [1; 3;5].

Мета статті полягає у теоретичному об'рунтуванні та експериментальному дослідженні особливості мотиваційної сфери дошкільника як чинника успішності навчання.

Основні матеріали дослідження, об'рунтування отриманих наукових результатів. Для діагностики мотиваційної сфери осіб старшого дошкільного віку, були опробуванні методики для дітей та їх вихователів.

Дослідження було проведено серед 50 дітей у віці от 5 до 7 років у середній школі № 24 I – III ступеня Луганська. У проведенні експериментального дослідження приймали участь 14 дівчат та 16 хлопчиків. На початку проведення дослідження респонденти були ознайомлені з інструкцією до кожної з методик.

Першим етапом експериментального дослідження було проведення методики "Дослідження мотивації навчання в старших дошкільників". Ця методика дозволяє визначити мотиваційну сферу по відно-

шенню до навчання. Зазначена методика призначена для діагностики дітей у віці від 4 до 7 років. Психодіагностичний матеріал включає в себе серію рисунків, кожний з яких представляє деяку типову для дошкільника життєву ситуацію (всього 6 ситуацій). У процесі тестування відбувається ідентифікація дитиною себе з картинкою.

Кількість виборів за шкалою "зовнішній мотив" досліджуваними обрано 16 карточок (10% респондентів); за шкалою "навчальний мотив" респондентами було вибрано 28 карток (18% респондентів); за шкалою "ігровий мотив" зроблено 31 вибір (23%) дітей; за шкалою "позитивний мотив" – 35 виборів (35%); шкала "соціальний мотив" – 25 вибраних карток 15%; шкала "оцінка" – 15 карток (10%).

Слід зауважити, що найбільша кількість вибраних карток серед респондентів було зроблено за шкалами "позитивний мотив" та "ігровий мотив", що свідчить про те що гра залишається домінантною діяльністю у дітей старшого дошкільного віку. Сегментограма результатів наведена на рис. 1.

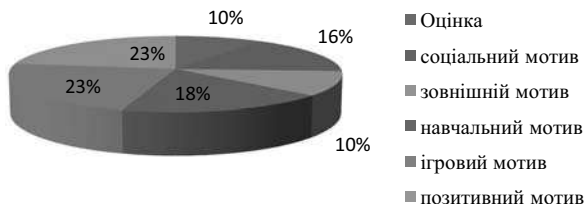

Рис. 1. Сегментограма результатів дослідження за методикою мотивації навчання у старших дошкільників

На підставі аналізу даних можна зробити висновок, що по вибірці досліджуваних старшого дошкільного віку, високі показники за шкалами "ігровий" та "позитивний" мотив. Це свідчать про те, що респонденти віддають перевагу емоційному сприйняттю дійсності, а гра залишається провідним видом діяльності у цьому віці.

Низький показник за шкалою "оцінка" свідчить про найменшу мотивованість стосовно соціального схвалення та практичного застосування навчання у соціумі.

По результатам дослідження у респондентів виявлені переважно середні показники тривожності.

У 10 досліджуваних виявлено високий рівень тривожності, що в свою чергу, передумовою для розфокусування уваги учня та зменшення рівня мотивації до навчання.

Респондентів з високим рівнем тривожності – 14 осіб. При такій тенденції спостерігається низька самооцінка, уникнення труднощів, страх невдач, фрустрованість.

Графічне зображення отриманих результатів за методикою визначення рівня тривожності дошкільників представлено у графічному вигляді на рис. 2

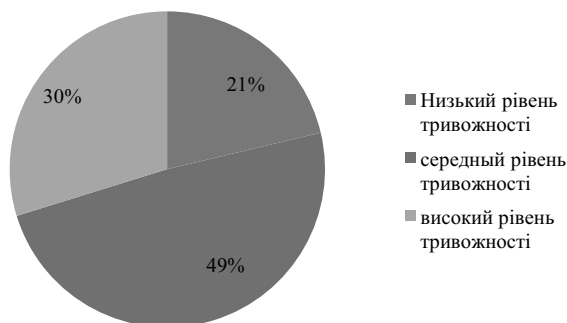

Рис. 2. Сегментограма результатів дослідження за методикою визначення рівня тривожності дошкільників

Аналіз даних за методикою діагностики рівня тривожності дошкільника показав, що у більшості – середній – 49%; високий рівень тривожності – 30%; низький рівень тривожності – 21%.

Для вивчення рівня стійкості нервової системи, процесів збудження та гальмування, у дітей старшого дошкільного віку було проведено методику "Анкета визначення рівня імпульсивності у дошкільника".

За показниками проведеної методики ми можемо зробити висновки про домінування у респондентів середньої шкали імпульсивності 22 дитини, за шкалою високої імпульсивності – 12 дітей та у 16 респондентів було виявлено середній рівень імпульсивності.

Графічне зображення отриманих результатів за методикою визначення рівня тривожності дошкільника представлено у графічному вигляді на рис. 3

За результатами проведеного дослідження визначення рівня імпульсивності у дошкільника видно про домінування середнього рівня імпульсивності 50% у вибірці респондентів старшого шкільного віку; висока імпульсивність – 32% та низька – 34% осіб.

Для визначення соціально комунікативного клімату у дитячому колективі, запропоновано методику ставлення дитини до однолітків (анкета для батьків і вихователів).

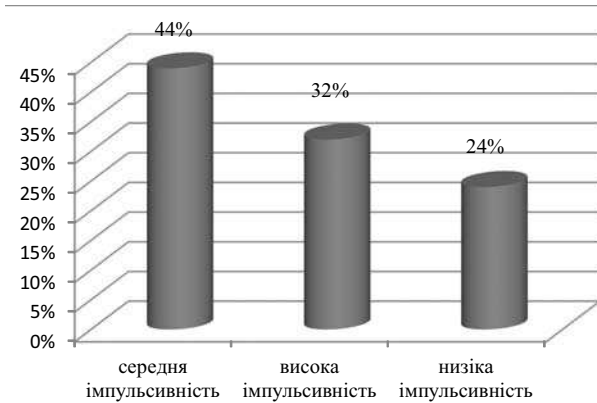

Рис. 3 Діаграма статистичних показників за методикою визначення рівня імпульсивності у дошкільника

За показниками проведеної методики ми можемо зробити висновки про труднощі зумовлені невмінням встановлювати контакти з однолітками, (частіше за все через недостатній досвід спілкування чи через невпевненість в собі), а також ситуативні можливі труднощі в спілкуванні чи труднощі зумовлені деякими індивідуальними особливостями дитини, які, як правило, корегуються під впливом дитячого колективу.

Графічне зображення отриманих результатів за методикою визначення рівня тривожності дошкільника представлено у графічному вигляді на рис. 4

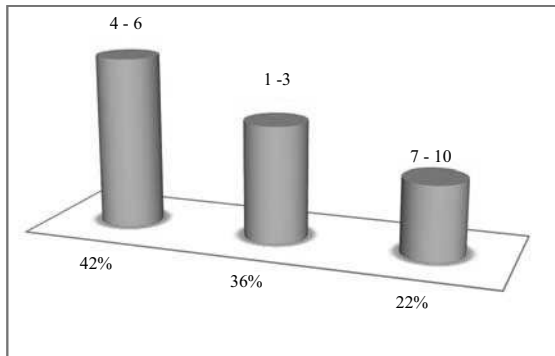

Рис. 4 Діаграма результатів дослідження за методикою ставлення дитини до однолітків (анкета для батьків і вихователів)

За результатами проведеного дослідження дітей старшого дошкільного віку за методикою ставлення дитини до однолітків виявлено, що найбільш виражені середні показники у еквіваленті від 4 до 6 балів у – 42% дітей; середній показник від 1 до 3 балів у – 36% осіб та найменший від 7 до 10 балів у – 22% респондентів.

По результатам проведеного дослідження можна зробити висновок про загальні домінуючі шкали у досліджуваних, які у своїй більшості склали середні показники. В ході дослідження було встановлено взаємозв'язок між показниками тривожності дошкільника, його імпульсивністю та судженням дорослих про комунікативний зв'язок між однолітками та мотиваційною сферою дошкільника. Отримані результати враховувалися при виборі корекційної програми для підвищення мотивації дошкільника.

Висновки. Таким чином, дошкільний вік з його мотиваційною нестійкістю – надзвичайно важливий час у формуванні ціностних переконань. За результатами проведених методик було виявлено, що окремі риси характеру, ставлення батьків до розвитку своєї дитини надзвичайно впливають на формування мотивацію дошкільника. Більшість респондентів виявилось з середніми показниками за кожною зі шкал.

Дослідження ряду авторів установило, що мотиваційна готовність дошкільника до навчання у школі полягає у бажанні дитини вчитися, її ставленні до школи і навчання як до серйозної діяльності, вихід на новий етапу співпраці з дорослим. Також важливим фактором у розвитку мотивації відіграє трудова діяльність та гра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абрамова Г. С. Практическая психология / Г. С. Абрамова. - Екатеринбург : Деловая книга, 1998. – 368 с.
2. Аверин В. А. Психология личности / В. А. Аверин. – СПб. : Вид-во Михайлова В. А., 1999. – 89 с.
3. Алиева Е. Г. Творческая одаренность и условия ее развития / Е. Г. Алиева. – М. : ИП РАН, 1991. – 197 с.
4. Асмолов А. Г. Психология личности / А. Г. Асмолов. – М. : Наука, 1990. – 287 с.
5. Батаршев А. В. Психология индивидуальных различий : От темперамента – к характеру и типологии личности / А. В. Батаршев. – М. : ВЛАДОС, 2000. – 256 с.
6. Биркенбил В. Язык интонации, мимики, жестов / В. Биркенбил. – СПб. : Питер Пресс, 1997. – 224 с.
7. Бондарчук Е. И. Основы психологии и педагогики: курс лекций / Е. И. Бондарчук, Л. И. Бондарчук. – К. : МАУП, 1999. – 356 с.

8. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике ? Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 528 с.

9. Венгер А. Л. Психологическое консультирование и диагностика : практ. руководство / А. Л. Венгер – Ч. 2. – М. : Генезис, 2001. – 128 с.

10. Войчихова А. Виховуємо лідерів / А. Войчихова. – К. : Главник, 2007. – 112 с.

УДК 159.923.2:159.9.07

СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСІОНАЛА ЯК ПРОБЛЕМА ПСИХОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Онупрієва Л.А.

Автор акцентує увагу на становленні особистості професіонала майбутніх фахівців соціономічних професій як проблемі психологічних досліджень. Встановлено, що пізнання студентами-майбутніми фахівцями соціономічних професій себе і формування на цій основі певного ставлення до себе як до майбутнього професіонала, самоствердження і зміна самооцінки сприяють становленню особистості і професійному зростанню особистості майбутнього професіонала, в основі якого лежить прагнення бути готовим і відповідальним за виконання професійних обов'язків. Доведено, що важливою для розвитку особистості професіонала і професійної діяльності є гармонія особистісної й професійної зрілості суб'єкта праці, яка уможливить не лише ефективність і надійність праці, але й розвиток особистості в діяльності, формування і становлення еталонної концепції "Я-професіонал", самоствердження, самореалізацію і повну адаптацію особистості професіонала до соціального і професійного середовища.

Ключові слова: професіонал, становлення особистості, майбутні фахівці соціономічних професій, самооцінка, самоствердження, саморегуляція, самовизначення, професійне становлення, професійна діяльність.

Автор акцентирует внимание на становлении личности профессионала будущих специалистов социомических профессий как проблеме психологических исследований. Установлено, что познание студентами-будущими специалистами социомических профессий себя и формирование на этой основе определенного отношения к себе как к будущему профессионалу, самоутверждения и изменение самооценки способствуют становлению личности и профессиональному росту личности будущего профессионала, в основе которого лежит стремление быть готовым и ответственным за выполнение профессиональных обязанностей. Доказано, что важным для развития личности профессионала и профессиональной деятельности является гармония личностной и профес-